

Education at a Glance 2009: OECD Indicators

Summary in Czech

Stručný pohled na školství 2009: ukazatele OECD

Přehled v českém jazyce

- *Stručný pohled na školství* je souhrn mezinárodně srovnatelných statistických údajů o vzdělávání každoročně vydávaný OECD.
- Vydání za rok 2009 se zaměřuje na pokračující rozvoj vzdělávání, díky němuž v roce 2007 absolvovalo vysokou školu téměř dvakrát více osob než v polovině 90. let.
- Na pozadí hospodářského útlumu, kdy jsou k dispozici omezené zdroje, ale potřeba investovat do lidského kapitálu je vysoká, se přehled za rok 2009 rovněž zabývá vzdělávacími procesy, financováním a výsledky vzdělávání, které jsou určující pro to, zda systémy vzdělávání zajišťují odpovídající hodnotu za vynaložené prostředky.

Hospodárny prístup: účinné investice vzácnych zdrojů do rozvoje vzdělávacích systémů

V období hospodářského útlumu narůstá tlak na efektivitu vzdělávání hned ze dvou směrů. Na jedné straně často bývají dostupné omezenější zdroje. Na straně druhé stoupá význam investic do lidského kapitálu, protože nabývání odpovídajících dovedností a kompetencí bude zásadním předpokladem hospodářské obnovy.

Publikace *Stručný pohled na školství 2009* podává podrobnou informaci o tom, jak se vzdělávací systémy nadále vyvíjely, jaké přinesly výsledky, odkud čerpaly finanční prostředky a jaké bylo jejich uspořádání. Tyto údaje umožňují celou řadu rozborů, které ukazují, do jaké míry uvedené systémy zajišťují odpovídající hodnotu za vynaložené prostředky a účinným způsobem umožňují dosahovat požadovaných výsledků.

Rozvoj pokračuje

V posledním desetiletí dochází k rychlému nárůstu objemu vzdělávacích aktivit. Zejména se zvýšil počet osob účastících se vzdělávání po ukončení povinné školní docházky – z nepříliš velké menšiny se stala výrazná většina. Tento růst pokračuje: po dosažení téměř všeobecné účasti na vyšším sekundárním vzdělávání se stále zvyšuje účast na vzdělávání na úrovni terciární. V roce 2007 získala kvalifikaci na terciární úrovni jedna třetina věkové kategorie mladých lidí (ve věku od 25 do 34 let) a v některých zemích (Japonsko, Kanada, Korea a partnerská země Ruská federace) úspěšně ukončilo terciární vzdělání více než 50 % této věkové skupiny (ukazatel A1).

Publikace *Stručný pohled na školství* kvantifikuje tento nárůst z hlediska účasti různých věkových skupin na vzdělávání, délky studia v letech, míry kvalifikace a nejvyššího dosaženého stupně vzdělání u dospělé populace. U každého ze jmenovaných ukazatelů došlo od roku 1995 k výraznému nárůstu. V jednotlivých zemích se však projevují značné rozdíly v jeho velikosti i z hlediska toho, do jaké míry se nárůst podařilo udržet i v druhé polovině tohoto období.

Míra účasti na vzdělávání (**ukazatel C1**) u osob ve věku 15 – 19 let v zemích OECD dosahuje v roce 2007 úrovně 81 %, což je o osm procentních bodů více než v roce 1995. Zatímco v řadě zemí, které již v polovině 90. let vykazovaly téměř všeobecnou účast na vyšším sekundárním vzdělávání, došlo jen k minimálním změnám, země jako Česká republika, Irsko, Maďarsko, Polsko a Řecko zaznamenaly v nedávné době rychlý vzestup směřující k velmi vysoké účasti na vzdělávání. Přestože rychlý nárůst těchto hodnot zaznamenalo i Mexiko a Turecko, v těchto zemích se studiu věnuje stále jen polovina uvedené věkové skupiny. Podobný nárůst účasti na vzdělávání – o sedm procentních bodů – u věkové skupiny 20 – 29 let znamená, že v průměru studuje každý čtvrtý člověk z této věkové kategorie.

V České republice, Maďarsku a Řecku se tento podíl ve srovnání s rokem 1995 více než zdvojnásobil a určitý růst se projevil ve všech zemích kromě Portugalska a Spojeného království.

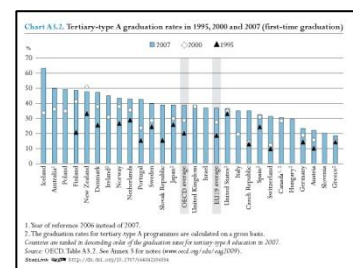
Těmto mírám účasti odpovídá rostoucí míra kvalifikace (**ukazatel A2 a A3**). Zde došlo k nejnápadnější změně v procentu populace, která získala první kvalifikaci na vysokoškolské úrovni klasifikovanou jako „terciární vzdělání typu A“, což je nejčastější forma terciárního vzdělání. V roce 2007 průměrně dosahovalo této úrovně napříč zeměmi OECD celkem 39 % osob, což je téměř dvojnásobek hodnoty z roku 1995. Vzestup zaznamenaly všechny země, avšak konkrétní hodnoty a časový průběh se v jednotlivých zemích značně lišily. V Dánsku, Finsku, Norsku, na Novém Zélandu a ve Španělsku po rychlém růstu v období 1995 – 2000 následovalo v dalších sedmi letech zpomalení, případně (na Novém Zélandu) pokles. Naopak v Japonsku, Portugalsku, Řecku (navzdory poklesu v posledních třech letech) a Švédsku docházelo k růstu zejména v druhé části uvedeného období. Totéž platí i pro Českou republiku a Švýcarsko, kde se míra dokončení studia mezi lety 2000 a 2007 téměř ztrojnásobila. Některé země tedy pokračují v transformaci svého systému terciárního vzdělávání z hlediska podílu obsluhované populace, zatímco v jiných zemích došlo přinejmenším k určitému pozastavení růstu.

Dlouhodobý nárůst míry kvalifikace nyní znamená, že mladší ročníky dospělé populace mají obecně vyšší kvalifikaci než starší ročníky (**ukazatel A1**). Tak například vyšší sekundární vzdělání získalo průměrně bezmála 80 % osob ve věku 25 – 34 let, ale jen o něco málo více než polovina osob ve věku 55 – 64 let. V některých případech, jako je Irsko, Korea a Řecko, dosáhla této úrovně vzdělání drtivá většina produktivní populace nižšího věku, avšak jen malá část osob, které se blíží věku pro odchod do důchodu. Podíl osob, které dosáhly terciárního vzdělání, mezi těmito skupinami vzrostl z průměrné jedné pětiny na více než jednu čtvrtinu.

Tento rozvoj se vyznačuje následujícími třemi rysy:

- Velký rozdíl mezi muži a ženami ve prospěch žen, avšak pouze v některých zemích. Například ve Finsku, Maďarsku, Norsku, Polsku, Řecku, na Slovensku a ve Švédsku získá kvalifikaci na úrovni terciárního vzdělání typu A přibližně dvakrát více žen než mužů a na Islandu je to dokonce více než dvojnásobek. Naopak v Německu, Rakousku a Švýcarsku žádný rozdíl mezi muži a ženami není a v Japonsku získává kvalifikaci na této úrovni více mužů než žen (**ukazatel A3**).
- Stále významnější úlohu má studium v zahraničí. Od roku 2006 do roku 2007 počet studentů terciárního stupně, kteří studují mimo svou zemi, stoupl o 3,3 % na více než tři miliony (**ukazatel C2**).
- V některých zemích vliv populačního růstu. Ten představuje

Graf A3.2: Míra dokončení studia na terciární úrovni typu A v letech 1995, 2000 a 2007 (první ukončené vzdělání na této úrovni)

další zátěž pro systém vyššího školství, a to např. v Irsku, Španělsku a Turecku.

Kvalita výsledků vzdělávání

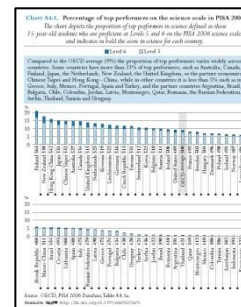
Významným znakem úspěšného uzavření studijního programu je bezpochyby dosažená kvalifikace, ovšem publikace *Stručný pohled na školství* poukazuje i na celou řadu dalších účinků vzdělávání včetně získaných znalostí a dovedností, úrovně zaměstnanosti a mezd a sociálních dopadů.

Některé studie, jako například Program pro mezinárodní hodnocení žáků (PISA – Programme for International Student Assessment), přímým způsobem měří znalosti a dovednosti, kterých žáci nabyli. Toto vydání publikace OECD seznamuje čtenáře s novým měřítkem zavedeným v programu PISA. Je zaměřeno na žáky, kteří ve věku 15 let dosáhli vysoké úrovně v přírodních vědách (**ukazatel A4 a A5**). Mnozí z těchto žáků si v budoucnu zvolí povolání spojená s přírodními vědami, důležitá pro hospodářství každé země. Tento ukazatel poukazuje na velké rozdíly v procentu žáků s nejlepšími výsledky v testu z přírodních věd napříč jednotlivými zeměmi. Tito žáci se vyznačují tím, že je přírodní vědy baví a mají k nim i v jiných ohledech kladný postoj. Přibližně čtvrtina z nich má v rámci své země podprůměrný socioekonomický status, z čehož vyplývá, že sociální znevýhodnění nepředstavuje nepřekonatelnou překážku.

Při dnešní problematice situaci na trhu práce jsou více než kdy dříve důležité důsledky pro možnosti pracovního uplatnění. Osoby s kvalifikací pod úrovní vyššího sekundárního vzdělání jsou v době hospodářského útlumu vystaveny většímu riziku nezaměstnanosti než osoby s vyšší kvalifikací (**ukazatel A6**). Kromě toho je u mladých lidí s nižší kvalifikací, kteří přijdou o práci, větší pravděpodobnost, že zůstanou nezaměstnaní po delší dobu: ve většině zemí je více než polovina nezaměstnaných ve věku 25 – 34 let s nízkou kvalifikací dlouhodobě nezaměstnaná (**ukazatel C3**). Současně se osoby, které práci mají, díky ukončenému terciárnímu vzdělání těší výrazně vyššímu mzdovému ohodnocení – ve většině zemí mají mzdu o 50 % vyšší – a v některých zemích tato mzdová diference roste (**ukazatel A7**). Terciární vzdělání ve srovnání s vyšším sekundárním nebo postsekundárním neterciárním vzděláním vytváří v zemích OECD v průměru přibližně dvojnásobnou čistou současnou hodnotu (**ukazatel A8**).

Tyto ekonomické dopady letos doplňuje nový ukazatel dopadů sociálních (**ukazatel A9**). Zaměřuje se na tři aspekty, jež odrážejí zdraví a soudržnost společnosti: zdravotní stav podle výsledků sebehodnocení, dále zájem o politiku a do třetice mezilidskou důvěru. Všechny tyto sociální efekty jsou ve vztahu přímé závislosti s dosaženým vzděláním. Liší se však z hlediska toho, která úroveň přináší největší výhody. Pravděpodobnost kladného hodnocení

Graf A4.1: Procento studentů s nejlepšími výsledky v testu přírodních věd PISA 2006

vlastního zdravotního stavu je výrazně vyšší u osob s dokončeným vyšším sekundárním vzděláním než u osob se vzděláním nižším. Zvýšený zájem o politiku a přesvědčení, že většina lidí se snaží chovat korektně, jsou spíše spojeny s ukončeným vzděláním na terciární úrovni.

Financování vzdělávání

Objem výdajů, který země věnují na vzdělávání, je částečně závislý na národních zdrojích, nicméně korelace mezi výdaji na jednoho studenta a HDP na obyvatele je zřetelnější na primární a sekundární úrovni než na úrovni terciární (**ukazatel B1**). Celkové výdaje se v posledním desetiletí zvýšily, přičemž ve více než polovině zemí rostly rychleji než HDP (**ukazatel B2**). Na všech úrovních pod úrovní terciární to vedlo k prudkému nárůstu výdajů na jednoho žáka/studenta, avšak na terciární úrovni nedržel nárůst výdajů vždy krok s růstem počtu žáků/studentů a výdaje na žáka/studenta proto v jedné třetině zemí OECD a partnerských zemí klesly (**ukazatel B1**).

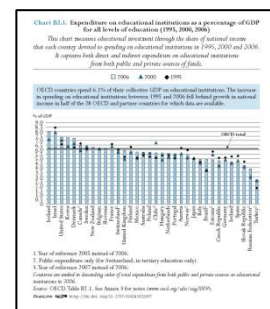
Výdaje na vzdělávání nadále představují velkou část veřejných prostředků. Jejich podíl na veřejných rozpočtech je však různý a pohybuje se od méně než 10 % v Itálii, Japonsku a Německu až po 22 % v Mexiku (**ukazatel B4**). Vzhledem k tlakům směřujícím k nalezení alternativních zdrojů pro financování vzdělávání rostou ve většině zemí výdaje ze soukromých zdrojů rychleji než výdaje veřejné. V průměru sice 85 % celkových výdajů na vzdělávání pochází z veřejných zdrojů, avšak tento podíl je v některých zemích výrazně nižší u terciárního vzdělávání; většinu prostředků pro tento stupeň dnes v Austrálii, Japonsku, Kanadě, Koreji, Spojených státech a v partnerských zemích Chile a Izrael zajišťují soukromé zdroje (**ukazatel B3**). Je to dáno mj. velmi rozdílnou výší ročního školného: zatímco v sedmi zemích OECD se školné neplatí, jedna třetina zemí účtuje více než 1500 USD (**ukazatel B5**).

Podmínky pro výuku a studium

K efektivnímu fungování systémů vzdělávání je třeba zavést správné podmínky pro výuku a studium. Zčásti jde o otázku zajišťování zdrojů. Průměrná velikost tříd na úrovni primárního vzdělávání je v zemích OECD o něco málo více než 21 žáků (**ukazatel D2**). Pouze ve třech členských státech OECD je tento počet vyšší než 25. Kromě toho došlo od roku 2000 k výraznému snížení počtu žáků v některých zemích, kde byly třídy největší, zejména v Koreji a Turecku.

Jedním z aspektů zajišťování zdrojů pro výuku a studium, u kterého se projevují větší rozdíly než u průměrné velikosti třídy, jsou platy učitelů (**ukazatel D3**). Platy učitelů s patnáctiletou praxí se na primární úrovni vzdělávání pohybují v rozmezí od méně než 75 % HDP na obyvatele (na Islandu a v Norsku a v partnerských zemích Estonsko a Izrael) až po více než dvojnásobek HDP na obyvatele (v Koreji).

Graf B2.1: Výdaje na vzdělávací instituce jako procento HDP pro všechny úrovně vzdělávání (1995, 2000, 2006)

Značné rozdíly se projevují rovněž ve způsobu uspořádání výuky: zatímco v Dánsku, Maďarsku, Turecku a v partnerské zemi Estonsku počet hodin výuky za rok na veřejných školách na primární úrovni vzdělávání nepřesahuje 650, ve Spojených státech je to 1080 (**ukazatel D4**).

Díky novému souboru ukazatelů z Mezinárodního výzkumu výuky a učení (TALIS – Teaching and Learning International Survey) lze výuku posuzovat důkladněji (**ukazatel D5 a D6**). Jde o první mezinárodní šetření, které se zaměřuje na prostředí výuky a na pracovní podmínky učitelů ve školách, a to na základě odpovědí učitelů a ředitelů ze škol na úrovni nižšího sekundárního vzdělávání ve 23 zemích.

Učitelé v šetření TALIS uvádějí, že dostává-li se jim hodnocení a zpětné vazby, má to příznivý vliv na jejich pracovní spokojenost, přivádí je to ke změnám v metodách výuky a významně to podporuje jejich profesní růst. Řada zemí má však strukturu vyhodnocování relativně slabou a výhody plynoucí z těchto postupů se v nich proto neprojevují. Nejméně v jedné třetině škol v Irsku, Portugalsku a Rakousku neprobíhala v posledních pěti letech žádná forma hodnocení. V zemích, které se zúčastnily šetření TALIS, v průměru 22 % učitelů nedostalo v posledních pěti letech žádnou zpětnou vazbu či hodnocení. V Itálii a Španělsku to bylo více než 45 % (**ukazatel D5**).

Šetření TALIS se rovněž zajímalo o postupy, přesvědčení a profesní postoje učitelů (**ukazatel D6**). Učitelé ve většině zúčastněných zemí věnují v průměru téměř 80 % vyučovacího času výuce a studiu, avšak ve většině zemí připravuje učitele o cenný vyučovací čas vyrušování a administrativní úkony. Učitelé vesměs považují žáky za aktivní účastníky procesu získávání a budování znalostí a nespatřují hlavní úkol učitele v předávání informací a sdělování „správných řešení“. Avšak v hodinách klade většina učitelů ve všech zemí důraz na strukturovaný přístup k výuce s explicitně deklarovanými studijními cíli spíše než na přístupy více orientované na žáky.

**Graf D6.1: Rozložení
výukového času při běžné
hodině (2007 – 2008)**

© OECD 2009

Tento přehled není oficiálním překladem OECD.

Reprodukce tohoto přehledu je povolena, jsou-li uvedena autorská práva OECD a název původní publikace.

Vícejazyčné přehledy jsou překlady výtahů z publikací OECD původně publikovaných v angličtině a francouzštině.

Jsou zdarma k dispozici v internetovém knihkupectví OECD: www.oecd.org/bookshop/

Další informace vám poskytne Odbor pro legislativu a překlady při OECD, Ředitelství pro veřejné záležitosti a komunikaci: e-mail: rights@oecd.org, fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Navštivte naši internetovou stránku: www.oecd.org/rights/

